

## PSIHOTERORISMUL INTRINSEC

Gheorghe VĂDUVA

### Résumé

*Le psycho-terrorisme représente un terrorisme de l'âme, c'est-à-dire une menace qui produit des effets psychologique sur l'homme. Parce que l'homme est et reste un être tout à fait terroriste. Presque tout qui tient de l'action humaine a, en certaines conditions, un effet ou des effets terroristes. Autrement dire, l'homme vit dans un milieu terroriste. Ce milieu este, quand même fluide, dynamique et très complexe. La pensée, c'est le seul moyen de comprendre ce milieu et de sortir de l'effet terroriste de cet environnement conflictuel. La pensée, l'éducation et la connaissance. La connaissance c'est la puissance. Connaître c'est comprendre. Comprendre c'est pouvoir.*

Cuvinte-cheie: terorism, psihologie, război, civilizație, presiune, efect

Oamenii definesc terorismul după cum le convine. De regulă, definesc terorismul altora, sau de prin alte părți, terorismul ca fenomen, ca pericol, ca amenințare, ca flagel, ca decompresie psihologică patologică sau doar paranoică etc. După unii, teroriștii sunt niște smintiți sau niște frustrați care să răzbună pe viața celorlalți și chiar pe viața lor. Unii sunt convinși că teroriștii sunt un fel de psihopați ciudați ai omenirii, disimulați printre oameni, dar care nu sunt, de fapt, oameni. După alții, teroriștii sunt niște evadați din pușcăriile normalității și nu prea este mare lucru de făcut, în afară de urmărirea și vânarea lor legitimă și intempestivă... Mai sunt și unii care cred că terorismul este un blestem sau un cancer al lumii, semn că se apropie sfârșitul... Nimeni nu privește terorismul ca pe o normalitate, ca pe o componentă a omenirii, care crește și descrește în funcție de vremuri și de vremuri. Terorismul este pur și simplu o boală, o pandemie, iar virusii care-l cauzează și îl propagă trebuie să fie eradicați. Așa să fie oare?

### 1. Război contra război

Sunt și unii care privesc terorismul ca pe un război împotriva civilizației democratice, împotriva oricărei civilizații, iar singurul mod de a pune capăt acestui război împotriva lumii este tot un război: războiul împotriva terorismului. Război contra război. Acest război nu trebuie să fie reactiv, ci preemptiv (de preîntâmpinare) sau chiar preventiv, adică de distrugere a teroriștilor și a suporturilor lor cauzale și infrastructurale chiar înainte de a se naște...

După atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra unor simboluri ale puterii financiare, puterii politice și puterii militare, se pare că se poate spune aproape orice despre terorism, teroriști și uriașa amenințare pe care o reprezintă aceștia pentru întreaga omenire... Au apărut filme cumplite cu teroriști care capturează arme nucleare și amenință cu ele întreaga lume civilizată, iar cei care fac asta sunt fie niște militari descreierați, fie niște dictatori răzbuunători și feroce, fie niște savanți frustrați care, dintr-un motiv sau altul, și-au ratat cariera armelor sau a cercetării științifice și și-au deturnat inteligența spre o evoluție inversă, dincolo de axă, sub axă, în sens contrar binelui planatei. Din acest motiv, într-o vreme, a apărut și un concept care s-a bucurat de tone întregi de cerneală și de miliarde de biți de aprobări și aplauze pe net, pentru a fi studiat, relevat, demonstrat și contracarat: *axa răului*. În această axă au fost incluse state întregi, membre ale ONU, recunoscute, subiecți de drept ai dreptului internațional, cu relații economice, sociale și diplomatice cu toată lumea și zeci de milioane de locuitori care trăiesc mai bine sau mai rău, ca noi toți ...

A apărut, astfel, o nouă falie strategică și, în același timp, o nouă beligeranță. De o parte, s-a considerat că se află teroriștii, organizațiile și rețelele lor, împreună cu statele care îi sprijină, iar de cealaltă parte, coaliția antiteroristă și, deopotrivă, contrateroristă, formată din statele care n-au acceptat sub nicio formă, realitatea care a generat 11 septembrie. Statele care compun această coaliție, din care face parte și România, au înțeles că terorismul s-a mondializat și pune în pericol omenirea și, de aceea, războiul împotriva teroriștilor și mașinărilor lor perverse și infernale trebuie pornit cu neîntârziere și

duș până la victoria finală. Despre ce fel de război este vorba? Și despre ce fel de victoria? Războiul împotriva unui fenomen?! Și victoria împotriva unui efect generat de evoluția haotică a omenirii?! Întrebări și exclamări care au acoperire în îndoială, în lipsa unui orizont credibil de cunoaștere, în trebuința de a ieși din uimirile și emoțiile generate de o imensă și unică tragedie, cea a atacurilor de la 11 septembrie 2001, cel mai înalt pisc al ingeniozității perverse.

Noua falie strategică a generat o nouă polarizare și, în consecință, o nouă confruntare de nivel mondial. Aproape că nu există țară de pe planetă care să nu se fi pronunțat, într-o formă sau alta, împotriva terorismului. Toate organizațiile de securitate globale și regionale, toate religiile și toate entitățile lumii civilizate au condamnat vehement terorismul și au elaborat politici și strategii de contracarare a acestui fenomen.

O parte din țările lumii au calificat terorismul drept *război* și au acceptat că, dacă există un *război terorist*, trebuie să existe și un *război împotriva terorismului*. Acest război împotriva terorismului (de fapt, împotriva organizațiilor și rețelelor teroriste) s-a declanșat în toamna anului 2001, prin bombardarea Afganistanului, acuzat că adăpostește nucleul rețelei Al-Qaeda. S-a extins, în 2003, asupra Irakului (continuându-se, de fapt, ce s-a început prin războiul din 1991), deși există serioase îndoieli în ceea ce privește sprijinirea teroriștilor de către Irak, această țară aflându-se ea însăși sub presiunea unei dictaturi interne teroriste.

Atacurile de la 11 septembrie 2001 asupra gemenelor World Trade Center, simbolul puterii financiare a lumii occidentale, și asupra Pentagonului, creierul puterii militare americane, și tentativei (oprite la timp) de a distruge Casa Albă, au fost uimitoare și umilitoare. Cea mai mare putere politică, financiară, economică și militară a lumii a fost lovită chiar în inima ei și în simbolurile ei. Efectul psihologic ar fi trebuit să fie uluitor. Dar n-a fost. Tragedia zguduitoare, transmisă în direct la televiziune, ca și revoluția din decembrie 1989, din România, a fost percepută de întreaga lume mai mult ca un spectacol. Ca un spectacol tragic, care a depășit tot ce se știa până acum despre tragedie. Iar cei care au suportat atacurile și au fost prezenți la dezastru n-au avut suficient răgaz să digere șocul. Dor l-au suportat. Angrenajul teribil al reacției i-a scos însă foarte repede din stres și din frustrare și i-a angajat într-o bătălie pe viață și pe moarte pentru limitarea efectelor dezastrului. Efectul psihologic este foarte bine cunoscut. În timpul unei lupte, spre exemplu, militarul rănit își concentrează atenția și puterea psihică asupra luptei, nu asupra răniilor lui, mai ales când totul este un vârtej... Durerea pricinuită de rană trece pe planul al doilea, contează doar supraviețuirea, sau misiunea. În asemenea momente nu alegi, acționezi din instinct sau potrivit unui comportament exersat îndelung în timpul pregătirii...

Cam așa s-au petrecut lucrurile și la 11 septembrie. Omenii au fost, pentru un moment, uluiți, blocați. Unii, din cei prezenți, au crezut că s-a declanșat războiul nuclear, alții și-au imaginat, pentru o clipă, că a venit sfârșitul lumii... Uimirea a venit după aceea. Simplitatea și perfecțiunea scenariului, ingeniozitatea soluției, prognozarea și planificarea riguroasă de către teroriști, a efectului au uimit pe toată lumea. Toate acestea țin de o artă strategică cu totul superioară, care îi echivalează și chiar îi pune în umbră, prin simplitate și eficiență, pe marii comandanți de oști, de la Alexandru cel Mare, la Gingis Han, Cezar, Hanibal și Napoleon, întrucât, printr-o acțiune tactică de mică amploare (deturnarea unor avioane de transport și lovirea cu ele a trei clădiri), s-au realizat scopuri și obiective politice și strategice de mare importanță care lovesc întreaga lume civilizată, dar și cultura strategică a planetei. Este vorba de o strategie negativă, adică de o strategie dincolo de axă, de sub axă.

## **2. Centrarea pe efect**

De la 11 septembrie 2001, lumea este altfel. A înțeles că nu poate fi niciunde și niciodată invulnerabilă. Toate sistemele de arme ofensive, de la rachetele nucleare balistice la aviația strategică de bombardament și la mult-discutatele scuturi antirachetă, toate armele strategice, toate străduințele de echilibru strategic, de siguranță și securitate strategică au picat. Oricine poate ataca pe oricine. Cu un cuțit, cu un pistol, cu o încărcătură explozivă, cu un DEI (dispozitiv exploziv improvizat), cu un bit sau cu o idee. Fiecare s-a simțit golit și pe dinăuntru și pe dinafară, angoasa a crescut, neîncrederea a proliferat, securitatea s-a ciopârțit, globul de sticlă securizată s-a spart.

Dar lumea a ieșit relativ repede din această spaimă și a acceptat această realitate. Atacurile ulterioare de la Madrid, de la Beslan, de la Londra, de la Istanbul, de la Moscova și de prin alte locuri n-au mai avut „strălucirea” diabolică a lui 11 septembrie. Și nici altele n-o mai pot avea. Atacurile de

la 11 Septembrie 2001 rămân unice în istoria omenirii. În primul an al mileniului al treilea, ele au regenerat o spaimă primitivă, ancestrală. Au repus pe tapet acel *Homo homini lupus*, care devenise un fel de formă fără conținut, în condițiile în care s-a proclamat că deviza lui Protagoras s-a realizat, omul fiind cu adevărat măsura tuturor lucrurilor și cel mai prețioasă valoare a mediului uman.

Credeam că, după 11 Septembrie 2001, încredere a dispărut și noi, ceilalți, oamenii neteroriști, oamenii normali, vom vedea în fiecare ins care are o geantă în mână un posibil terorist sinucigaș, așa cum, la finele lui decembrie 1989, vedeam, în fiecare om izolat de pe stradă care ținea mâna în buzunar, un posibil terorist ce va scoate imediat un pistol și va trage în trecători. Aveam această temere prudentă și controlată, deși știam precis că așa ceva nu se petrecuse în acest fel, ci într-un mod mult mai subtil...

N-a fost însă așa. Oamenii au ieșit repede din angoasă, fără să poată părăsi îndoiala. Cel puțin la noi, în țară, dar și prin alte capitale ale Europei, oamenii nu au ca primă grijă terorismul. Altele sunt provocările, pericolele și amenințările care le complică viața. Criza, pierderea locurilor de muncă, nesiguranța zilei de mâine, birocrăția excesivă, migrația ilegală, recrudescența extremismului și a separatismului, bătălia pentru piețe și resurse... Și lista ar putea fi continuată.

Desigur, există locuri pe planetă unde se pare că viața nu are niciun preț. De sute de ani, știții și sunniți continuă să se războiască, Dumnezeu știe pentru ce, palestinienii se sinucid pur și simplu în fața atacurilor sau reacțiilor disproporționate ale Tsahalului, fără să obțină absolut nimic, în afara morții sau unei vieți în sărăcie, în nesiguranță, în mizerie și în teroare. Terorismul palestinian nu-i afectează numai pe israelieni, ci și pe palestinieni. Cei care suferă cel mai mult de pe urma actelor teroriste de tip palestinian, pe care ei le consideră acte de eroism, de angajament extrem, în numele unui ideal pentru care merită să mori sunt chiar palestinienii. Palestinienii nu recunosc statul izraelian. Dar acest stat există, este recunoscut de toată lumea, deține arme nucleare și sisteme de arme de ultimă generație și consideră că nu a fost pur și simplu creat de europeni, după cel de-Al Doilea Război Mondial, ci s-a revigorat pe Pământul Făgăduinței... Mai mult, statul israelian este sprijinit de Statele Unite, de Uniunea Europeană, a câștigat fără drept de apel toate războaiele cu țările arabe din jurul său și există puține șanse să le piardă pe cele viitoare.. Atunci de ce nu admit palestinienii și formațiile Hezbollah această realitate? Greu de răspuns!

Filozofia absurdă a lumii! Imposibilitatea concilierii contrariilor! Imensele câmpuri minate ale memoriei colective! Fantasmăle istoriei! Proiecțiile și reprezentările bizare ale binelui și răului! O existență în oximoron. Un conflict între Viață și Idee. Ideea bate uneori viața. Mai ales când ea nu este pur și simplu Idee, ci crez, dogmă, imperativ. Unii dintre oameni trăiesc încă în imperative categorice. Dar nu în *solen*-ul kantian, ci într-un *trebuie* generat de imposibila întoarcere la izvoare, de neacceptarea devenirii, a transformării. Războiul lumii împotriva lumii. Bătălia dintre un *modus vivendi* și un alt *modus vivendi*, dintre un *modus cognoscendi* și un alt *modus cognoscendi*. Minusculul apeiron mental care generează haosul psihic, decompresia și angoasa. Furia. Și crearea unui nou tip de luciditate. O luciditate negativă, sub axă, dar simetrică cu luciditatea pe care o cunoaștem noi. O luciditate a contrariilor, a negării, a distrugerii...

Probabil că, înainte de a continua încrâncenarea în acest efect de falie, ar trebui să ne întoarcem la niște adevăruri simple, omniprezente și să le acceptăm așa cum sunt:

- care orice sistem care evoluează spre o stare superioară, omenire este conflictuală, întrucât din conflict se generează mișcarea, dezvoltarea, transformarea;

- terorismul face parte din firea omului, omul fiind singura ființă teroristă de pe această planetă și nu există nicio șansă ca el să părăsească această stare și să accepte linearitatea, nonconvulsia, armonia și pacea;

- terorismul este un fenomen endogen, aparține lumii, societății omenești, este un produs al ei, o stare a ei, care crește și descrește în funcție de o mulțime de factori (economic, politici, sociali etc.) pe care, din păcate, omenirea nu prea este dispusă să-i ia în seamă, iar cei care-i gestionează starea și care operează doar cu numere mari, cu atât mai puțin;

- societatea omenească este generatoare de terorism, așa cum este generatoare de armonie, de bunăstare, de iubire și de ură;

- terorismul este o mușcătură veninoasă din umbră produsă de șerpii fantastici sau doar fanatici care cresc printre noi ca iarba rea sau ca mătrăguna;

- ceea ce pentru unii reprezintă terorism, pentru alții reprezintă eroism etc.

Toată lumea practică, într-o formă sau alta, terorismul. Și tot terorismul, indiferent sub ce formă s-ar manifesta (individual, în rețea, de grup, de stat, transfrontalier, interstatal, disproportionat asimetric etc.) produce victime și efecte în lanț. Efecte ale efectelor.

Teroriștii nu sunt niște nimeni. Cei mai mulți dintre ei sunt oameni educați, cu un psihic linear, cu un caracter foarte puternic, inflexibil și tenace. Inflexibilitatea, ca predispoziție, dar și ca realitate, ca fapt, îi conduce cu ușurință la fanatism. Pentru că teroriștii sunt oameni cramponați în ideal, în orizont. Pentru ei nu contează realitatea nemijlocită, ci negarea ei, în numele unei realități ideale, construită pe repere și axiome inflexibile, pe dogme. Cunoașterea de tip dogmatic de care vorbea Blaga nu li se potrivește decât în parte. Ei nu slujesc idealuri sfinte și valori morale incomensurabile, ci sloganuri, idei fixe și, în anumite cazuri, idei generoase, idei mărețe (cum ar fi, spre exemplu, constituirea unui stat pe un teritoriu pe care-l consideră ca aparținând ancestral populației respective) etc., prin mijloace criminale. Teroriștii nu sunt generatori de valori (chiar dacă, în relațiile dintre ei sau în comportamentul lor există valori, precum: loialitate, curaj dus până la fanatism, devotament, spirit de sacrificiu). Ei nu sunt demiurghi, cum s-ar putea crede, întrucât, în afară de efecte distructive, de panică și de teroare, nu generează nimic. Ei sunt doar instrumente, arme. Ei nu au idealuri, ci doar ideal. Ei nu văd spațiul și nu percep timpul, nici durata, ci doar clipa. Clipa care rupe, care distruge, care creează condiții pentru o realitate ideală. Teroriștii nu sunt doar extremiști și fanatici. Ei sunt arme vii, gânditoare, ale extremismului și fanatismului. Un modus vivendi terorist nu are aproape nicio legătură cu un modus vivendi obișnuit. Teroriștii sunt luptători kamikadze. Pentru ideile lor. Viața lor nu contează. Contează doar efectul sacrificiului. A-ți pune o bombă la piept și a o detona într-un autobuz pare o demență, o dezaxare, o nebulie. Dar pentru ei nu este decât o datorie. Cei mai mulți dintre cei care o fac nu percep victimele ca pe niște oameni cărora li se ia pe nedrept ia viața. Ei percep doar ideea de efect. Zguduirea. Furia. Haosul. Distrugerea.

Nu sunt singurii care gândesc așa. Mulți alți oameni, unii chiar în funcții importante, nu dau doi bani pe omul de pe stradă. Acesta este doar un număr. Foarte puțini oameni mai au astăzi răbdare să treacă dincolo de ceea ce se vede. De aceea, psihologia teroristului fanatic nu este prea departe de a funcționarului public fanatic, de a slujbaşului fanatic, care nu vede în omul pe care-l slujește semenul lui, ci doar un posibil neplătitor, un infractor sau, și mai rău, un nimeni.

Școala, familia, oamenii de valoare se bat de sute de ani cu astfel de fanatisme, dezvoltă opere, sisteme educaționale, creează valori. Din păcate, teroriștii sunt imuni la ontologia normalității. Ei au o altă ontologie, pentru că au alte orizonturi. Grâul și neghina cresc împreună și, dacă dorim, putem să separăm boabele. Cu teroriștii lucrurile stau altfel. Pe ei n-ai cum să-i identifici, nu au altă culoare decât oamenii obișnuiți. Au doar alte idealuri. Iar pe acestea n-ai cum să le identifici. Aceste idealuri nu sunt însă genetice. Nu vin din gena lor, nu sunt moștenite din generație în generație. Teroriștii devin teroriști pentru că societatea creează condițiile, premisele și factorii care generează terorismul. Nesiguranța zilei de mâine, bătăliile necruțătoare dintre interese, decalajele uriașe dintre lumea bogată și cea săracă, evoluțiile haotice din diverse medii, bătălia pentru piețe și resurse, presiunile în creștere care se exercită cam de peste tot, excluderile și etichetările și, mai ales, lupta pentru putere generează condiții pentru proliferarea terorismului, sub toate formele și formulele sale.

Bătălia lumii împotriva acestui fenomen pe care ea însăși l-a creat seamănă foarte mult cu efortul marilor puteri și ale planetei de a realiza sisteme antirachetă pentru a se proteja împotriva rachetelor balistice pe care tot ele le-au creat. Or, realizarea sistemelor antirachetă deteriorează echilibrul strategic și poate condiționa un nou efort pentru re-realizarea lui. Cu alte cuvinte, entitatea care se simte amenințată sau afectată de un astfel de sistem care ar putea să-i intercepteze rachetele ofensive (rachetele sunt totdeauna ofensive!), va lua măsuri de perfecționarea acestora, astfel încât să nu poată fi oprite de un astfel de sistem sau, la rândul ei, își va construi un sistem și mai sofisticat care să îmbină partea ofensivă-disuasivă cu cea de apărare și de protecție. Această competiție este, după opinia noastră, una dintre cele mai teribile forme de terorism psihologic asupra planetei oamenilor. Fiecare om știe că pe o mare parte dintre submarine, pe anumite nave de luptă, pe avioanele de bombardament strategic, în silozuri (și cine mai știe pe unde!) există o armă nucleară sau de altă natură care-l poate ucide într-o fracțiune de secundă, lovindu-l de la distanțe de peste zece mii de kilometri.

Evident, omul nu se gândește în fiecare zi la așa ceva. Așa cum nu se gândește la cutremure, la tsunami, inundații, la uragane sau la impactul dezastruos cu asteroizi mari care, practic, ar distruge viața pe pământ. Dar în psihicul lui există și un astfel de stres și o astfel de presiune. Ca să nu mai vorbim de efectele psihologice ale terorismului economic și financiar!

O bătălie care se duce de sute de ani și, probabil, se va duce mereu, pentru că așa este lumea făcută.

Noi, toți, suntem, într-o formă sau alte, teroriști. Omul este singura ființă de pe planetă capabilă de terorism. Terorismul face parte din vocația omului. Oricare om are în el germeii terorismului. Mai mult de jumătate din ceea ce face omul conține acte ce pot fi suspectate de terorism. Omul își terorizează semenul și, mai mult, se terorizează, aproape în fiecare minut, pe sine. Nu este vorba, desigur, de controlul și autocontrolul personalității, ci de frustrări, de angoase, de cinism, de sadism, de schingiuire a gândului și a sufletului, în numele unor idealuri, de efectele psihologice, uneori dezastruoase, ale presiunilor lipsurilor și neajunsurilor, de frica suportată sau generată, de bucuria de a-l umili, stresa sau înspăimânta pe altul, de latura perversă a inteligenței, de criminalul din noi care ucide în fiecare zi, cu sânge rece, un gând, un crez sau o speranță. Este vorba, desigur, de un terorism care pare mărunț, de tipul rechinilor din Marea Neagră, care nu pot înghiți un om, dar germeii marelui terorism aici se găsesc. În timpul alegerilor prezidențiale din noiembrie 2009, am văzut oameni cu ochii ieșiți din orbite, roșii de furie, capabili să pună mâna pe cuțit pentru simplul motiv că vecinul lui a avut îndrăzneala să spună un cuvânt nu tocmai potrivit despre preferatul lor într-o competiție electorală murdară și urâtă. Viața amărâtă și nesigură de zi cu zi, discursurile acide și chiar violente de la televizor, bătăliile din campania electorală, plantate pe situația economică gravă, pe incertitudini și angoase, au generat diviziuni grave în populația țării, au dezlănțuit patimi și comportamente duse la extrem.

### **Concluzie**

Chiar dacă victimele produse de atacurile teroriste nu se compară, spre exemplu, cu cele produse de accidentele de circulație, terorismul rămâne o amenințare cu totul specială, întrucât omul nu-și poate controla vulnerabilitatea la acte teroriste, nu-și poate genera singur protecție și imunitate. O fac, desigur, instituțiile și forțele abilitate, dar efectul psihologic al actului terorist trece cu ușurință dincolo de aceste bariere, mai ales atunci când chiar au loc, din când în când acte violente, generate doar de un „terorism de întreținere”. Și cutremurele, uraganele, inundațiile și alte calamități naturale sau produse de mâna omului constituie amenințări la adresa securității omului. Și acestea sunt tot amenințări „teroriste”, întrucât îl terorizează pe bietul om, dar omul este pregătit pentru ele, pentru că fac parte din arealul în care el trăiește, sunt caracteristici ale planetei. Și terorismul ar trebui înțeles ca o caracteristică a planetei oamenilor. O caracteristică nocivă și inacceptabilă pe care oamenii ar trebui s-o cunoască și, mai ales, s-o țină în frâu, s-o controleze. Prin toate mecanismele pe care ei le-au creat pentru societatea lor, pentru viața lor. Desigur, aceste mecanisme funcționează și omul chiar beneficiază de efectul acțiunii lor. Dar ele, aceste mecanisme, acționează, de regulă, asupra efectelor, nu asupra cauzelor. Și, oricum, nu sunt suficiente pentru controlul terorismului. Este nevoie de mai mult. De mult mai mult. Este nevoie, în primul rând, de o cunoaștere profundă a acestui fenomen specific dimensiunii tragice a societății oamenilor.